

II.
VAN GÖLÜ HAVZASI
SEMPOZYUMU

EDİTÖR
OKTAY BELLİ

"II. VAN GÖLÜ HAVZASI SEMPOZYUMU"

(04-07 Eylül 2006-Bitlis Kültür Merkezi)

Bitlis Valiliği, İstanbul Üniversitesi Avrasya Arkeoloji Enstitüsü,
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Erzurum Atatürk Üniversitesi ve
ÇEKÜL Vakfı tarafından gerçekleştirilmiştir.

Koordinasyon

Kömenstnbl M&C Solutions

www.komen.com.tr

Koordinatör

Serhat Karahüseyin
A. Tolga Mertoğlu

Tasarım

Zeki Okur

Grafik Uygulama

Ayşe Altınbaş

Düzeltili

Başak Bilen

Kapak Resmi

Bitlis Kalesi ve Kentinden Bir Görünüm
(Bitlis İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü)

Baskı-Cilt

Desen Ofset San. Tic. A.Ş.
Birlik Mah. 7.Cad. 67. Sk. No:2
Çankaya - Ankara
Tel: (0312) 496 43 43 (pbx) • Faks: (0312) 496 43 47

T.C.

Bitlis Valiliği

İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Kültür Yayınları Nr.17
İlk Basım 2007 Ankara

Yayın hakları: Bitlis Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü
Tüm hakları saklıdır, kaynak belirtilmek koşulu ile yararlanılabilir.

ISBN 978-975-585-853-1

Kitapta yer alan görsel malzemelerin tümü, yazarları tarafından sağlanmıştır.
Kitapta yer alan makalelerin her türlü bilimsel ve yasal sorumluluğu yazarlarına aittir.

VAN'I VE VAN YÖRESİNİ KONU ALAN ŞİİRLER ÜZERİNE BİR İNCELEME

Seyit Battal UĞURLU*

GİRİŞ

Van kenti, uzun tarihsel geçmişinin yanı sıra, birçok mekânın sahip olduğundan daha fazla doğal güzellikler barındırmaktadır. Üç bir yanı dağlarla çevrili gölün oluşturduğu renk armonisi, çevresindeki birçok tarihi ve doğal güzellik, şairlere ilham kaynağı olmuştur. Vanlı, Van'da bir şekilde yaşamış olan veya Van'a yolu düşenlerden yazı ile bir şekilde ilgili olanlar tarafından yüzlerce şiir kaleme alınmıştır. Türk edebiyatının ünlü bazı adlarının da Van dolayısıyla kaleme aldığı şiirler ve düzyazılar mevcuttur.

Bir yöreyi anlatan şiirlerin; yöre insanında yurt sevgisi, tarih duygusu uyandırmak, başka insanların oraları gezip görmesini istemek, güven duygusu oluşturmak, gibi hizmetlerin yanı sıra, kültür ve turizmin gelişimine katkıda bulunabileceği söylenebilir. Bu şiirler aynı zamanda yörenin tarihini, tabii güzelliklerini, duygu ve düşüncelerini, istek ve arzularını, zenginliklerini yansıtır. Nitekim Vanlı şairlerin tümünün bu ortak payda etrafında buluştuklarını vurgulamak gerekir.

Van'ı konu alan şiirler; Vanlı şairler tarafından yazılanlar ve Van'a bir şekilde yolu düşmüş kimselerce yazılanlar olmak üzere iki kategoride ele alınabilir. İlk kategorideki şiirlerde hem gerçek yaşantıların, hem de gündelik yaşam izlerinin zengin bir anlatımına rastlanır. Kentin bütün güzellikleriyle övülüp sahiplenildiği bu metinlerde betimlemeci yön öne çıkar. Şiirlerde kafiyeli doldurma ve mısra uydurma merakından dolayı, çoğu kez estetik boyut ihmal edildiğinden, bunların birer metin olarak çoğul okumaya olanak tanıyan bir boyutundan söz etmek mümkün görünmemektedir. Mesajın, simgesel anlamla yüklenmeden iletilmesinden dolayı, metinler,

derin yapıya dönük okuma olanağı vermeyen amatör çalışmalar olarak kalır. Bunun bir nedeni de, şairlerin daha çok halk şiiri geleneği içinde yazmayı tercih etmesidir. Şiirsellik, şiirin iki önemli ögesi olan vezin ve kafiye üzerinden sağlanmaya çalışılır. Şairlerin fikir ve hayallerini vezne uydururken, mısra işleyişinin dışında bir de düpedüz cümleler kullandığı görülür. Daha doğrusu cümlelerin kafiyemsi bir biçime sokuluşu, bunların şiir olarak kabul görmesinde yeterli kriter olarak görülmüştür. Şiirlerin genel bir karakteri de, tümüne yakının bir tür övgü ve güzellemeden ibaret veya hamaset çerçevesinde yazılmış olmasıdır. Bu açıdan yörenin tarihi ve tabii güzelliklerini, izlenimci bir duygusallıkta yansıtan bu metinlerin büyük çoğunluğunda pastoral yön öne çıkar. Haliyle kentin tarihi ve kültürel açıdan tanınmasında, kente turistik bir ilgi uyanmasında işlev görürler.

Van'a sevgiyi anlatan bu şiirlerin, memleket şiirleri antolojisi olarak hazırlanmış kitaplara girememiş olması, biraz da yansıttıkları küçük (*kitsch*) karakterden dolayı olsa gerek. Vanlı şairlerin bazı ortak konuları vardır ve bu konular Van'ı anlatmayı seçmiş çoğu kimse tarafından tekrarlanır. Birçok şiirde, kent, göl, dağlar, birkaç ilçe adı, aynı ton ve heyecanla tekrarlanır. Bu metinlerin böyle bir karaktere bürünmesinde, şairin arayışçı bir kimlikte görünmüyor olmasının rolü büyüktür. Bu durum ister istemez, zaten kendini halk edebiyatı formu içinde ifade etmeyi yeterli sayan şairlerin önünü kapatır. Bir diğer yön, bu şiirlerin somut olana öncelik veren ve soyutla pek barışık olmayan karakteridir. Kentin özelliklerini övmekle yetinmek, kendine yeterlik duygusuyla yan yana geldiğinde, Vanlı şairin bundan sonra bu anlayışla şiir yazması durumunda aynı yolu sürdüreceği anlamı çıkar.

* Yrd. Doç. Dr., Seyit Battal UĞURLU, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü., Van-TÜRKİYE
e-mail:seyitugurlu@hotmail.com / seyitugurlu@gmail.com

Şiirlere sinen müsamere havası da bu anlayıştan beslenir.

Ulusal edebiyat kanonu içinde yer edinmiş bir örneğin çıkamamışlığı, elbette bir dezavantajdır. Vanlı şairlerin sevgiyle ortaya koymaya gayret ettiği ürünler, kişisel gayret olmanın ötesine geçemiyor, Türk edebiyatının zirve isimleriyle irtibat kurmada zorlanıyor. Bununla birlikte Ercişli Emrah gibi gür bir sesin, bu şiirleri biçim açısından beslediği de açıktır. Ercişli Emrah'ın devamının gelmemiş olması veya modern edebiyat içinde benzer örneklerin ortaya çıkamamışlığı, Van menşeli bir edebî geleneğin şekillenmesinde bir olumsuzluk olarak karşımızda durmaktadır.

İçerik açısından Van'ın belli başlı mekânlarından, tarihinden, sosyal yaşantısından, ilham alan bu şiirler ele aldığı konular açısından, şu başlıklar altında maddeleştirilebilir:

- a. Van'a sevgiyi ve hasreti anlatan şiirler.
- b. Van'ın güzelliğinde söz ederek yabancıları kenti görmeye davet eden metinler.
- c. Van'ın kurtuluş günü olan 2 Nisan dolayısıyla söylenen tarih ve hamaset çerçevesinde yazılmış şiirler.
- d. Van gölü, Akdamar adası, Van kalesi, Erek dağı, Hoşap kalesi, Süphan dağı, Edremit, Gevaş, Erciş gibi Van'ın doğasını bütünlüklü ya da tek tek anlatan şiirler.
- e. Ercişli Emrah gibi Van meşhurları ile ilgili yazılan şiirler.
- f. Van kedisi, Van yemekleri, Van'da çay kültürü, Van gölü canavarı vs. ile ilgili yazılan şiirler.

Şiirler, türsel açıdan, azalan sırayla verildiğinde; didaktik, epik, lirik, pastoral, ve kısmen de olsa satirikler. Bir kısmında da bu türlerden birden fazlasının ortak özelliği görülmektedir.¹ Şairlerin çoğunluğu, şiirlerini Van'ın mahalli gazetelerinde yayımlamışlardır. Bazısının, yazdıklarını kitaplaştırma şansını yakaladığı görülmektedir.

Vanlı şairler arasında öne çıkmış şu

isimler sayılabilir: Kayaçelebizâde Vehbi Bey, M. Tayyar Dabbağoğlu, Kaya Kayaçelebi, Ahmet Güner, Hayali Hasan Yavaş, Celal Yenitürk, Abbas Güven, Mehmet Feyyat vb. Bunların dışında daha az sayıda şiirler yazmış çok sayıda isim saymak mümkündür. Bu şairlerce yazılan metinlerin birçoğunda Karacaoglan, Ercişli Emrah, Mehmet Akif Ersoy, Yahya Kemal, Necip Fazıl, Arif Nihat Asya gibi isimlerin belirgin şekilde etkisinde olduğu iddia edilmiştir.² Van türkülerinin biçim ve içerik açısından bu şiirleri beslediği görülmektedir.

Bu yazıyla amaçlanan, Van'ı anlatan yüzlerce şiirden seçilen bazı örneklerin belli başlıklar altında bir değerlendirme yapmaktır. Öncelikli olarak vurgulanması gereken bir nokta daha vardır. O da şiirlerin çoğunluğuna egemen mantığın eleştirel ve çoğul okumaya olanak tanımayan özelliğinden dolayı, metinlerin tek tek analiz edilmemiş olması. Kaldı ki böyle bir işe kalkışmanın mantığı da yoktur. Bu bakımdan şiirler içinde Van'a bir tür methiye olanlarının daha çok öne çıkarılması amaçlanmıştır. Haliyle aktarmacı ve betimlemeci bir tutum, metinlerin doğası zorunlu kıldığından dolayı, özellikle takınılmıştır.

İkinci kategoride yer alan şiirler de, Van'a bir şekilde yolu düşmüş, farklı gerekçelerle Van'da uzun ya da kısa süre bulunmuş kimseler tarafından yazılmıştır. Bunlar arasında Bülent Ecevit, Arif Nihat Asya, Edip Cansever, Müştehir Karakaya gibi isimleri saymak mümkündür. Ayrıca Yaşar Kemal, Adalet Agaoglu ve Sait Faik'in nesir türündeki eserlerinde Van'a da yer verdiğini belirtmekte yarar vardır.³

1. Van Sevgisi

Van eski belediye başkanlarından M. Tayyar Dabbağoğlu'nun "Mısralarımında Van"⁴ başlıklı şiiri, 2 Nisan 1959'da Van'da Kurtuluş gecesi münasebetiyle yayınlanan Bendimahi adlı gazetede, Akşit Göktürk'ün çizgileriyle yayımlanmıştır. Bu şiirde Van'a bütünlüklü olarak bakılmakta, şehir her açıdan övülmektedir:

"Bahçeler içinde divan açılır,

Semaver kaynar çaylar içilir.
Maniler söylenir nükte saçılır.
Gamsız olur genci-piri Van'ımın.
(...)

İnsanı çok merttir, toprağı cömert,
Her yanı yeşildir bir bağ-ı cennet.
Çalar davul zurna, döner koçyiğit,
Süzülür dizlerden teri Van'ımın."

Ömer Zeki Defne'nin "Akdamara"⁵ başlıklı şiirinde, Akdamar adasına adını veren efsane hikâye edilir. Efsanede dile gelen aşkın şairde bıraktığı derin etki şu şekilde dizeleştirilir:

"Göl, yel söylenir durur hâlâ
haritalarımda o aşk,
Sanki sulardan çıkar da ben olur o yiğit
bazen
Bir bazalttan yontulmuş heykel gibi al
yanak.
Dikmedinse bir kıyına o büyük aşk
anıtını sen hâlâ
Dikeyim ister misin ben kalene karşı onu
Van?"

Şiirin son üç mısraında Van'a bir "ses" olarak gelmiş olan şair, "sis" olarak geri dönüyor olmanın, geride yeni bir sıla bırakmanın hüznünü yaşar:

"Şimdi sen oldun bir sılam, bir gurbetimin
de ey Van!"

Hayatını bir şekilde Van'ın dışında yaşamak durumunda olan bazı Vanlı şairlerde memleket özlemi, yazdıkları şiirlerin ana temasını oluşturabilmektedir. Bunlardan Hayali Hasan Yavaş'ın "Van'a Hasret"⁶ başlıklı şiirinde milli ve manevi unsurların yanı sıra, buram buram Van özlemi kokmaktadır. Şiirin iki dördlüğü bunu açıkça ortaya koyar:

"Van'a hasret gönül neyler
Âşık Vanlı ağlar bilem
Çiçeğini savdı bağlar
Lale sümbül bağlar bilem

Bülbül dağlar saçağında
Neşe tüten ocağında
Vangölü'nün bucağında
Geçti gençlik çağlar bilem?

M. Demiray Şaşıhüseyinoğlu'nun "Nerdesin"⁷ başlıklı şiiri, bir tür Van'a methiyedir. Şair burada Van'ın geçmişte kalmış güzelliklerine olan hasretini dile getirir. Kaval

seslerinden, menekşe kokulu çimenli bağlara, söğüt gölgesinden soğuk pınarlara kadar bir kentin özlenebilecek doğası, memleket hasreti bir tür yitik zaman duygusuyla iç içe verilir. Şâir, bir çok yok olup gidenin ardından,

"Nerede avlandığım kayalı dağlar...
Yaprak kopardığım koca dış budak,
Yapmacık minarem, o servi kavak
Yorulup yattığım serin gölgelik,
Eski hayalgahım koca meşelik!" diye sorar.

Van'a sevgisini şiirleştirenlerden biri de yaşayan genç şairlerden Şükran Baba'dır. "Güzel Şehir Van"⁸ başlıklı kısa şiirinde göle, kaleye, kediye, Akdamar Adası'na sevgisini dile getirir.

Ahmet Güner'in "Van'ı Gördün mü?"⁹ başlıklı şiiri, kente yabancı insanlara davetiye mahiyetinde yazılmıştır. Kentin bilinen tarihi turistik mekânlarından, doğasından, yemeklerinden, insanların övgüyle söz eder. M. Tayyar Dabbağoğlu'nun "Van"¹⁰ başlıklı şiirinde kent, Güner'inkine benzer biçimde övülür. Ahmet Parspancı'nın "Sevdalar Şehrim"¹¹ başlıklı şiiri de bu kategori içinde yer alır. Ancak Parspancı, Van'ın güzelliklerini diğerlerinden daha farklı bir duyarlılıkla anlatır. Şair gölün sularını okşayan bir yel, Tamara'nın gözlerinden akan bir yaş, karlı dağlar aşan bir sevda türküsü, kale üzerinde göğü delercesine yükselen bir taş olmaktan, zamanı yenmekten söz eder. Parspancı, güneşin gölde oluşturduğu ışık gölge armonisini "iki yârin konuşması" biçiminde niteler.

"Güneş yârine kavuşmuş, kaybetmekten korkarcasına
Bir hüznün türküsü söyler dalgalar,
ayrılıktan korkarak
Ayrılmak, ayrılmak bir dahaki günü
beklemek sabırla
Ayrılık karanlıklara gebe Vangölü'nde
karanlık hüznün..."

Şair, ilerleyen mısralarda göl üzerinde özgürce uçan, Erek dağına konan, ayrılıklarla dolu sevdalara ağlayan bir kuş olma hayalini kurar. Dünyaya Van kedisinin gözlerinin renkleriyle bakan bir pırıltı olmayı hayal eder.

Vehbi Ediboğlu "Van Geceleri"¹² başlıklı şiirinde Van'ın özellikle gecenin ürperti veren,

sonsuzluluğa ulaşma arzusu uyandıran tenhaliği, ilham kaynağı olarak işlenir.

2. Van Gölü

Edip Cansever'in "Su Altında Kanat Çırpan Üveyik"¹³ başlıklı şiiri Yapı Kredi Yayınları'nca basılan toplu şiirlerinde yer almamaktadır. Cansever, bu şiirinde tarihsel göndermelerle şimdiki iç içe geçiren kapalı bir anlam alanı oluşturmaktadır. Şiir öncelikle bir "ses"le açılır. Görüntü düzleminde sesi çıkaran, gölde kanat çırpan üveyiktir. Ancak şair bu görüntünün neden olduğu sesi katmanlar halinde ard arda açarak, tarihsel olanla diyalektik bir bağlantı kurar ve şiir açıldıkça yoğun imgelerle yüklenir. Bir yandan bir yolculuk anlatısının gözlemlerine gönül indirmeyen bir derinliği yansıtan şiir, diğer yandan hüznünlü bir atmosfere açılır ve şairin "ben"i üzerinde toplumsal bir hüviyet kazanır:

"Kış bitecek birazdan, kışa geç kalma
Böyle diyordu Hasan
Gelirken az tütün getir
Bir dağ keçisi parçala
Tuz bas düşümde gördüğüm kana,
tuz bas
Ne derdi gündüz ortalarında baban sana
Dokunma Van'a
Van köylüsü kendini çavlan gibi üretir
Göl gibi dokur
Ve beklemesini bilir, burkulur
Egiktir boynu şimdi, sen de egiksin
O kadarını anlarım"

Van Gölü'nü konu alan şairlerden biri de, Van'da uzun süreden beri yaşamakta olan Müştehir Karakaya'dır. "Vangölü Sahilinde Bir Akşam Hüznü" başlıklı şiirinde 'ben'ini gölün farklı görünüşleriyle iç içe geçiren bir anlatım seçen şair, geçmişe yaptığı göndermelerden hüznü ve gözyaşına ulaşır. Şiirin son bölümündeki gönderme, hüznün kaynağını açığa çıkarır, ki bu da Akdamar Efsanesi'dir:

"ben ve güneş hâlâ uzağındayız kıyının
hüznü buluttan yağar gibi geliyor
bu akşam
vangölü sahillerinde bir adam
tamara'ya el sallayıp duruyor
ve gün batıyor"¹⁴

Şaban Abak'ın "Van Gölünün

Doğusunda Bir Akşamüstü Şiir"inde¹⁵ doğulu bir güzel aşkı anlatılır. Şiir "Bileklerin doğuludur senin gözlerin bir Hazar bir Van gölü" diye başlar ve ilerledikçe bir kadının kaderi üzerinden doğunun kaderine isyan sesine dönüşür.

Arif Nihat Asya "Van Gölü" başlığını taşıyan üç, "Süphan Dağı" adını taşıyan izlenimci bir şiir yazmıştır. Bunlardan birinde Van gölünün haritadaki şekli "yürek" benzetmesiyle verilir. Gölün etrafını dolaşmak "tavaf" sözcüğü ile ifade edilir ve gölün denizden büyük olmadığı, dağ kadar yüksek olduğu anlatılır.¹⁶

Mahmut Kaplan'ın "Van Gölünde Akşam"¹⁷ adlı şiirinde bir hüznü şarkısı atmosferi oluşturulmuştur. Şair hüznünlü ruh halini güz mevsiminin sarartısıyla iç içe anlatır:

"Mahzun gözlü martılar
dalgalarla ıslanmış
Kaburga kemikleri
Fırlamış duvarlardan
Kale yorgun başıyla
Van gölüne yaslanmış
Otların sarardığı
Bu güz akşamı bilmem
Gönül hangi şarkının
nağmesiyle hislenmiş"

Aydın Talay'ın "Ses Ver"¹⁸ başlıklı şiiri, güneşin dört mevsim boyunca üzerinde ışıkla uyumlu güzellikler oluşturduğu Vangölü'nü incelikli bir bakışla ele alır:

"Mavilerin beyaz sime dönüştüğü
Çarşaf, çarşaf açılan deryanın
Kıyılarda tatlı vuruşunu görürsün
buralarda".

İsak Rafet Işıttan'ın "Van Gölü"¹⁹ başlıklı şiirinde göl, aslında şairin sevgilisine aşkını anlatmasının aracıdır. Ancak nihayetinde şiir, göle de sevgiliye de aşkla bakar. Gölün sakin bir zamandaki görünümü, dalgaların sahilleri dövmesi, şair tarafından gölün göğüs geçirmesi, nefes alması şeklinde nitelenir. Şairin gölün bu durumundan yola çıkarak "yeşil göz"lü sevdiğinden bir gün önce ayrılmış olmasının neden olduğu acıya getirilir. Bu kez çerçeve daha da genişletilerek sadece gölün değil, bütün

varlıkların şairin üzüntüsüne eşlik ettiği bir atmosfer oluşturulur. Şairin iç dünyasında kopan fırtına, gölün çırpınışları üzerinden verilir:

“Sahiller dantelalı;
Hayır, bir oyalı,
Mavi tül gibidir...
Dalgalar gelir;
Yükselir;
Alçalır ve sahilleri
Öper...
Eğer
Suların dilleri anlaşlıysaydı ne derin,
ne yanık
Şiirler duyardık...
Uzaktan en enginlerde
Bir
Örölmüş tesbih gibidir turnalar,
İndirir...
İçim yanar,
O pamuk elleri
Ve yeşil gözleri
Hatırladıkça... Göl sanki ağır ağır
Nefes alıyor.
Göğüs geçiriyor...
Göl de mi sevdalı?”
(...)
Bütün kuşlar, çiçekler bin
Bir türlü mahluk candan tapınarak
Üstüne titreyiyor ve her şeyde her yerde
Ona dair bir söz, bir fısıltı var;
Sular bile o kıskançlıkla akar!...
Eğer bu sözleri
Anlamak
Mümkün olsaydı ne derin, ne yanık
Türküler duyardık”.

Duyulacak “derin” “yanık” türküler elbette şairin tıpkı göl gibi dile gelip anlatamadığı ayrılık acısıdır.

Kaya Kayaçelebi'nin “Van Gölü”²⁰ başlıklı şiirinde göl; adaların, dağlar ve güneşle oluşturduğu uyum içinde övülür.

“Ne güzeldir senin çevren çimenin
Ormanın var, ırmağın var, dağın var
Her mevsimde ayrı renktir çiçeğin
Ördeğin var, leyleğin var, kazın var
Masmavi sularınla sen ne güzelsin,
Süphanın, Ereğin, Artosların var.
Ufkunda batarken akşam güneşi
Cenneti andıran gurupların var.

Pembe yanaktaki siyah ben gibi,
Sathını süsleyen adaların var.”

Salih Türkoğlu'nun “Dönüyor Van Gölü”²¹ başlıklı şiirinde Van gölünün hırçın dalgalarının kabına sığmayışı, gölün Ağrı dağına çıkmak isteği ama bunu yapamayarak bitkin bir şekilde dinginleşmesi anlatılır.

Mehmet Feyyat'ın, “Van Gölünde Akşam”²² şiirinde günbatımı, şairde hüznün duygusuna kaynaklık eder.

3. Van'ın Doğası

Mustafa Müftüoğlu'nun “Güzel Van”²³ başlıklı şiirinde kentten ve kentin güzelliklerinden uzun süre uzak kalmışlığın neden olduğu hasret dile getirilir. Van'ın iklimi, tarihi ve doğal güzellikleri övülür.

“Bir tarafta Van Gölü, karşısında
Erek Dağı,
Güzelliğin ölçsüz, bunlar onun ortağı.
Sinende yaşayanın, elbet olmaz merakı,
Doğunun incisisin, doyamadım güzel
VAN...”

Abid Öztekin imzalı “Gel Diye Yazmış”²⁴ başlıklı şiirde Van'dan uzak düşmüş bir kimseye sevdiğinin yazdığı mektuptan söz edilir. Şiirde Van'ın bahar mevsiminde büründüğü güzelliğin aşk duygusuna kaynaklık ettiği anlatılmaktadır.

4. Van Kedisi

Van kedisinin ünü dünyaca bilinmektedir. Vanlı hukuk adamlarından Haşmet Sırrı Akşener kedinin güzelliğini başlıksız şiirinde şu şekilde dile getirir:

“Toprak mı, hava mı, su mu
Seni bu biçimde bezeyen
Gözlerin kehribar, mavi, çağla yeşili
Bedenin yumuşak, temiz ve ak.
Bir yumak gibi, ya da bir bulut kümesi
Çocukların can dostu
Sevimli, soylu...
Güzel Van Kedisi.”²⁵

Van kedisini anlatan bir şiir de Abbas Güven²⁶ tarafından yazılmıştır. Güven bu şiirinde kişilik özelliği yüklediği kedinin sevimliliğini, güzelliğini ve tembelliğini lirik bir dille anlatır.

Fevzi Levendođlu'nun "Pişik"²⁷ adlı şiirinde kedinin ev içindeki yaramazlıkları sıralanır.

5. Van Gölü Canavarı

Bülent Ecevit'in "Van Gölü Canavarı"²⁸ başlıklı şiirinde konuşan canavarın kendisidir. Canavar, bu şiirde "çokbilmişler"e inat, gölün derinlerinde yaşadığını, bazen kıyılara çekildiğini, çoğunlukla gözlere görünmez olduğunu anlatır. Canavarın gözünden gölün geceleri ışıldayan yıldızlarla yansıyan güzelliği övülür. Ecevit'in şiirinde canavarın aslında 'iç'te yaşayan bir gizem olduğu ve insanlardan aldığı solukla yaşadığı söylenir. Düşte bile fark edilemeyecek bu gizem sevimlileştirilerek anlatılır.

Abbas Güven de "Van Canavarı"²⁹ başlıklı şiirinde canavarla ilgili rivayetleri aktardıktan sonra, bunu ortaya koyanın aklını över. Van'ın bu sayede ilgi çekmesinden memnun kalan şair, canavarın varlığına inanmasa da, kentin tanıtımında gördüğü işlevden hoşnuttur.

6. Van'ın Tarihi

Kayaçelebizâde Vehbi Bey, I. Dünya Savaşı sırasında Van'ın Ruslar tarafından işgali üzerine ailesiyle birlikte İstanbul'a göçer. İşgalin bitmesi üzerine geri döndüğünde karşılaştığı harap kent manzarası, kendisine fazlasıyla dokunmuştur. Bir ağıt olan "Van'a Yanarım"³⁰ başlıklı şiirde Ercişli Emrah'ın izleri açıkça görünmektedir:

"Vardım ki ben Van'a gör neler olmuş
Yıkılmış yakılmış virâna dönmüş
Bülbül otağına baykuşlar konmuş
Yanarım ana ben Van'a yanarım
Sinemde ateş var içten yanarım.

Hiç kimsem kalmamış viran konakta
Çoluğum çocuğum kara toprakta
Bir ben kaldım anam harap otakta
Yanarım ana ben Van'a yanarım
Yitirmişim ben nazlı yârı ona yanarım"

Ercişli Emrah'ın, Selvi'nin İran şahı Abbas tarafından İsfahan sarayına kaçırılması üzerine söylediği şiirin bir dördlüğü bu izin hem şekil, hem de içerik olarak görülmesini sağlar:

"Baktım ki yurduna bülbül susmuşe,

Selvi göçmüş, viran kalmış otağı,
Camlar şikest olmuş meyler dökülmüş,
Sakiler meclisten kesmiş ayağı."³¹

Kaya Kayaçelebi'nin "Vanlıyam"³² başlıklı şiiri, geniş bir tarih yelpazesi içinde hamaseti öne çıkarır. Şiir Azeri Türkçesi'ni Van şivesiyle kaynaştırır.

Eski belediye başkanlarından Aydın Talay'ın "Ses Ver"³³ başlıklı şiiri, Van'ı geniş bir geçmiş içinde kavramayı denemektedir. Şiirin birinci bölümünde şair, Van harabelerinden kendisine ses vermesini, feryadını duymasını ister. Şair, Van'a hizmet vermiş olan tarihi şahsiyetlerin adını anarak kurtuluşunu, bunlarla kuracağı ruh akrabalığında bulur.

7. Sosyal Hayat

Van'ın sosyal hayatından kesitler sunan şiirlerde kentin bazı sorunları dile getirilir. Şerafetin Uğuroğlu'nun "Nefes"³⁴ başlıklı şiirinde kış aylarında yolların kapanmasından dolayı karşılaşılan zorluklar dile getirilir.

"Üzümlle şekersiz çayın tadı yok
Karanlık her taraf gazın adı yok
Elektrik küsmüş mülâkatı yok
Postaya ne diyem yola ne diyem"

M. Tayyar Dabbağoğlu'nun "Kış"³⁵ başlıklı şiirinde kışın neden olduğu olumsuzlukların, sıkıntıların yükü, baharın geleceği umuduyla hafifletilmeye çalışılır.

"Kapanır Van'ımın geçidi yolu,
İşsizlik elinden büküldü beli;
Sefalet başlayıp hep büküldü beli;
Sefalet başlayıp hep deli dolu,
Akar soğuk soğuk, akar da bize."

Kaya Kayaçelebi'nin "Vali Beye Varalım"³⁶ şiirinde Van'ın sosyal açıdan karşılaştığı birçok olumsuzluk sıralanır. Bir tür şikâyetname olan şiirde, kış aylarında yetkililerin işlerini gereğince yapmamasından dolayı; yol, su, elektrik, yakacak, işsizlik, geçim sıkıntısı, eğitim gibi yaşanan aksaklıklar anlatılır.

Bahçesaray belediye başkanı Naci Orhan'ın "Gelsin Bize"³⁷ başlıklı şiirinde de yolları uzun süre kapalı kalan ilçenin benzer sorunları ifade edilerek, yetkililerden iş

yapmaları istenir.

Mehmet Emin Talay'ın "Bu Vanlılar Nerede"³⁸ başlığıyla Van şivesiyle yazılan şiirinde, şehrin kaybolan değerleri sıralanır ve ölmekte olan bu kültür karşısında duyarlılık göstermeyen Vanlılara sitem edilir. Van'ın yemeklerinin, öteki şiirlerin aksine, artık unutulmaya yüz tuttuğu anlatılır. Şiire göre meyve kuruları, mahalli giyecekler, gül çeşitleri, yemeklerle beraber unutulmaya yüz tutmuştur.

"Zernebatlar ağmıyor çeşmeler hep garaba

Kehrizler battal oldi, kör kehrizim nerede?

Zeringedekler bitti, meneğşeler galmadi,
Mor sümbülüm galmadi, sari süsem nerede?"

8. Yemekler ve Çay

Vanlı şairlerin Van yemeklerini öven şiirler yazmak gibi adetleri de vardır. Bu şiirler genelde Van şivesi ile dördlükler halinde yazılır. Kaya Kayaçelebi "Van'a Ait Yemekler Geçidi"³⁹ ve "Ayran Aşı ve Misafir"⁴⁰ başlıklı iki şiir yazmıştır. Abbas Güven'in Van yemekleriyle ilgili dört şiiri⁴¹ yayımlanmıştır. Bu tür şiirlerde mahalli yemeklerin adı ve tadı övgüler eşliğinde sıralanır. Şahin Davran'ın "Aşıstan"⁴² başlıklı şiirinde Van'ın mahalli yemeklerinin yararları ve lezzeti övülür. Kaynak kişinin Mustafa Müftüoğlu olduğu belirtilen "Cacıkname"⁴³ adlı bir şiirde Van kahvaltı kültürünün vazgeçilmezleri arasında yer alan cacığın özellikleri sıralanır.

Kaya Kayaçelebi'nin "Vana Ait Yemekler Geçidi" başlıklı şiirinden iki dördlüğü aşağıya alıyoruz:

"Gel gardaş oturah tendır başına
Salliyah gaşığı ayran aşına
İltmeyi apar sen öz gardaşına
Guymah sana keşgek sana aş mana.

Gel bacım gel, balıh tendırde yandi
Bulgur pilavi da demini aldı
Helim aşı pişdi keledoş galdi
Çırtma sana gavut sana aş mana."

Yalçın Kitapçı'nın "Çayname"⁴⁴ başlıklı şiirinde Vanlıların çayseverliği anlatılır.

"Yemekten sonra başlar çay...

Çay ne, say ne...

Biri demdir, ikisi gamdır,

Üçü kaide, dördü faidedir.

Çıktı mı beşe, sür onbeşe,

Olsun yirmi versin neşe.

Kırmam seni doldur neyse

Bu da bize düşen hisse...

Ömer Çakmakçı'nın da aynı başlıklı şiiri

Van şivesiyle yazılmıştır. Gidilen evde çay ikram edilmemesinden şikâyet edilmektedir:

"Öğüme güller derdin

Baklava börek serdin

Bele Vanlıyı nedim

Bir şüşe çay vermedin"⁴⁵

Ümit Kayaçelebi'nin "Horhorda Semaver Çayı"⁴⁶ şiirinde çayla etrafında gelişen muhabbet dillendirilir:

"Denizden hava eser serince

Mevzular uzar herkes dalar derince

Çayı bir daha demle gelin-görümce

Horhorda semaver çayı başkadır"

9. Aşk- Sevgili

Kaya Kayaçelebi'nin daha önce tarih kısmında sözü edilen "Vanlıyam"⁴⁷ adlı şiirinin bir dördlüğünde Vanlı âşık delikanlının, ruh hali ve duruşu dillendirilir. Geleneksek Van giysileri içindeki delikanlı kendine güvenen bir eda ile peşinde olduğu sevgili tipinden söz eder.

"Vanlıyam men kardaş bıyık bükerem,
Çuha şalvar, keten gönlek giyerem,
Ceylan gözlü dilberleri severem,
Yayla güzelini saran menem men."

Sonuç

Sonuç bağlamında şu tespitler yapılabilir: Uzun bir süreden beri birçok uygarlığa beşiklik etmiş olan Van'ın zengin tarihi ve doğası, dağları, gölü, sosyal hayatı şairlere ilham kaynağı olmuştur. Yüzlerce şiirin ortak paydası, kentin herkesçe bilinmeyen tarihini, doğasını insanın sıcaklığını tanıtmak ve turistik ilgi uyandırmaktır. Büyük çoğunluğu halk edebiyatı formu içinde yazılmış bu şiirlerde esas olan estetik kaygı değil, kentin ve insanın özelliklerini dışarıyla paylaşmaktır. İlgililerce kentte kültür sanat anlamında etkinliklerin düzenlenmesi, bunların periyodik bir hale getirilmesi durumunda; insanı, doğası ve

kültürüyle Van, daha geniş çapta eserlere konu olabilecek, Van'ı anlatan metinlerin bağlamı hem öz hem de biçim açısından zenginleşebilecektir.

DİPNOTLAR

- 1 *Van Kültürü*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yayınları, Van 1992, s.450.
- 2 *Van Kültürü*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yayınları, Van 1992, s.451.
- 3 Van kökenli olan Yaşar Kemal 1950'lerde gazetecilik faaliyetleri içinde geldiği Van'ın coğrafyasını ve insanını över. Sonraları da bu yönde bir yazı yazmıştır. Yaşar Kemal, *Vanlıların Sesi*, 6,1993, s.8; Aktaran: Haşmet Sırrı Akşener, *Van'dan Vaniköy'e*, kendi yayını, İstanbul, 1996, s.25. Sait Faik Abasıyanık'ın iki öyküsünde Van'dan söz edilir. "Bilmem Neden Böyle Yapıyorum?" başlıklı öyküsünde Van gölünün güzelliği övülür. Sait Faik Abasıyanık, *Havada Bulut Maballe Kavresi*, "Bilmem Neden Böyle Yapıyorum?", Bilgi Yayınevi, Ankara, 1970, s.50 vd. "Köye Gönderilen Eşek" başlıklı öyküsünde de, Van'ın İran sınırına yakın köylülerinden olan Ramo'nun kentle tanışması mizahi bir dille verilir. Sait Faik Abasıyanık, *Şahmerdan*, "Köye Gönderilen Eşek", YKY, İstanbul 2004, s.64-8; 65. Adalet Ağaoglu'nun rüya anlatıları olan *Gece Hayatım* adlı eserinde Van gölü üzerinde yapılan bir yolculuğun öyküsü anlatılır. Yörenin güzelliğinden ve gördüğü ilgiden memnun kalan yazar, bindiği vapurun kaptanının ölümünden dolayı Van'a üzüntü içinde gelir. Adalet Ağaoglu, *Gece Hayatım*, Oğlak Yayıncılık, İstanbul 1995, 67. Yazarın *Fikrimin İnce Güllü* (1976) romanının kahramanı Bayram, Başkale'de, Güzelsu'da, Çavuş tepesi eteklerinde, Zerne dützlüğünde, Hoşap çayı kıyısında, (s.45-46) ve Tatvan'da (s.143-44) bulunur. Bayram, Türk romanında Van yöresinde dolaşan ender roman kişilerinden biridir. O da, Ağaoglu gibi, bir haziran akşamında Tatvan'da göl kenarında hüznü duygusunu duyumsar: "Üstelik Van Gölü, uzun bir gurbet türküsü fısıldamakta kulaklarına." Adalet Ağaoglu, *Fikrimin İnce Güllü*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999, s.143.
- 4 Aktaran: Haşmet Sırrı Akşener, *Van'dan Vaniköy'e*, kendi yayını, İstanbul, 1996, s.150.
- 5 *Türk Dili*, 430, Ekim 1987, s.175.
- 6 Komisyon, *Cumhuriyetin 75. Yılında Van*, Van Valiliği Yayınları, Era Yayıncılık, Ankara 1998, s.115.
- 7 Komisyon, *Cumhuriyetin 75. Yılında Van*, Van Valiliği Yayınları, Era Yayıncılık, Ankara 1998, s.118.
- 8 Komisyon, *Cumhuriyetin 75. Yılında Van*, Van Valiliği Yayınları, Era Yayıncılık, Ankara 1998, s.119.
- 9 *Van Kültürü*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yayınları Van 1992, s.454-5.
- 10 *Van Kültürü*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yayınları Van 1992, 455-6.
- 11 *Van Kültürü*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yayınları Van 1992, s.459-60.
- 12 *Vanlıların Sesi*, Sayı:4, Şubat 1994, s.28.
- 13 Komisyon, *Cumhuriyetin 75. Yılında Van*, Van Valiliği Yayınları, Era Yayıncılık, Ankara 1998, s.132-4.
- 14 Müştehir Karakaya, *Kır Çiçeklerinin Ağıtı*, Beyan Yayınları, İstanbul 1997, s.19.
- 15 *Milli Kültür*, 59, Aralık 1987, s.75.
- 16 *Van Kültürü*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yayınları Van, 1992, s.466-7.
- 17 *Dünyada Van*, Sayı:2, 1993, s.21.
- 18 Komisyon, *Cumhuriyetin 75. Yılında Van*, Van Valiliği Yayınları, Era Yayıncılık, Ankara, 1998, s.118.
- 19 Komisyon, *Cumhuriyetin 75. Yılında Van*, Van Valiliği Yayınları, Era Yayıncılık, Ankara, 1998, s.131-2.
- 20 *Dünyada Van*, Sayı: 3, 1993, s.?
- 21 *Dünyada Van*, Sayı: 17, 1999, s.32.
- 22 Mehmet Feyyat, *Çile Yumağı*, Van Belediyesi Yayını, Van 1998, s.20.
- 23 *Dünyada Van*, Sayı: 8, 1997, s.30.
- 24 *Dünyada Van*, Sayı: 3, 1993, s.?
- 25 Haşmet Sırrı Akşener, *Van'dan Vaniköy'e*, kendi yayını, İstanbul, 1996, s.114.
- 26 Abbas Güven, "Pişik", *Van'dan Esintiler*, Van Valiliği Yayınları, Van, 1998, s.22.
- 27 Cengiz Alper, *Çeşitli Yönleriyle Van*, 3. baskı, İstanbul 2001, s. 159.
- 28 Komisyon, *Cumhuriyetin 75. Yılında Van*, Van Valiliği Yayınları, Era Yayıncılık, Ankara, 1998, s.131.
- 29 Abbas Güven, "Van Canavarı", *Van'dan Esintiler*, Van Valiliği Yayınları, Van, 1998, s.23-4.
- 30 Komisyon, *Cumhuriyetin 75. Yılında Van*, Van Valiliği Yayınları, Era Yayıncılık, Ankara, 1998, s.110.
- 31 *Van İl Yıllığı 1967*, basım yeri ve yılı belirtilmemiş, s.118.
- 32 Komisyon, *Cumhuriyetin 75. Yılında Van*, Van

- Valiligi Yayınları, Era Yayıncılık, Ankara, 1998, s.112.
- 33 Komisyon, *Cumhuriyetin 75. Yılında Van*, Van Valiligi Yayınları, Era Yayıncılık, Ankara, 1998, s.117.
- 34 *Van Kütüğü*, Yüztüncü Yıl Üniversitesi Yayınları Van, 1992, s.487-8.
- 35 *Van Kütüğü*, Yüztüncü Yıl Üniversitesi Yayınları Van, 1992, s.488.
- 36 *Van Kütüğü*, Yüztüncü Yıl Üniversitesi Yayınları, Van, 1992, s.489-90.
- 37 *Van Kütüğü*, Yüztüncü Yıl Üniversitesi Yayınları, Van, 1992, s.490-91.
- 38 *Dünyada Van*, Sayı: 19, 1999, s.25.
- 39 Alper, age, s. 155.
- 40 *Van Kütüğü*, Yüztüncü Yıl Üniversitesi Yayınları, Van 1992, s.493.
- 41 Abbas Güven, *Van dan Esintiler*, Van Valiligi Yayınları, Van 1998, s.25, 26, 39, 40.
- 42 *Dünyada Van*, Sayı: 19, 1999, s.32.
- 43 *Dünyada Van*, Sayı: 3, 1993, s.11.
- 44 Alper, age, s.150.
- 45 Alper, age, s.151.
- 46 *Dünyada Van*, Sayı: 18, 1999, s.32.
- 47 Komisyon, *Cumhuriyetin 75. Yılında Van*, Van Valiligi Yayınları, Era Yayıncılık, Ankara, 1998, s.110.

KAYNAKÇA

- Abbas Güven,
Abid Öztekin İmzalı,
Adalet Ağaoglu,
Adalet Ağaoglu,
Cengiz Alper,
Komisyon,
Haşmet Sırrı Akşener,
İkram Kali,
Kaya Kayaçelebi,
Mahmut Kaplan,
Mehmet Emin Talay,
Mehmet Feyyat,
Mustafa Müftüoğlu,
Mustafa Müftüoğlu,
Müştehir Karakaya,
Ömer Zeki Defne,
Sait Faik Abasıyanık,
Sait Faik Abasıyanık,
Salih Türkoğlu,
Şaban Abak,
Şahin Davran,
Ümit Kayaçelebi,
Komisyon,
Komisyon,
Vehbi Ediboğlu,
Van'dan Esintiler, Van Valiliği Yayınları, Van, 1998.
"Gel Diye Yazmış", *Dünyada Van*, Sayı:3, 1993.
"Fikrimin İnce Güllü", Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999.
Gece Hayatım, Oğlak Yayıncılık, İstanbul 1995.
Çeşitli Yönleriyle Van, 3. baskı, İstanbul 2001.
Cumhuriyetin 75. Yılında Van, Van Valiliği Yayınları, Era Yayıncılık, Ankara 1998.
Van'dan Vaniköy'e, kendi yayını, İstanbul, 1996.
"Abbas Güven ve Şiirleri"; Abbas Güven, *Vandan Esintiler*, Van Valiliği Yayınları Van 1998.
"Van Gölü", *Dünyada Van*, Sayı:3, 1993.
"Van Gölünde Akşam", *Dünyada Van*, Sayı:2, 1993.
"Bu Vanlılar Nerede", *Dünyada Van*, Sayı:19, 1999.
Çile Yumağı, Van Belediyesi Yayını, Van 1998.
"Cacıkname", *Dünyada Van*, Sayı:3, 1993.
"Güzel Van", *Dünyada Van*, Sayı:8, 1997.
Kır Çiçeklerinin Ajutu, Beyan Yayınları, İstanbul 1997.
"Akdamara", *Türk Dili*, 430, Ekim 1987.
Havada Bulut Mahalle Kabvesi, "Bilmem Neden Böyle Yapıyorum?", Bilgi Yayınevi, Ankara, 1970.
Şabmerdan, "Köye Gönderilen Eşek", Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2004.
"Dönüyor Van Gölü", *Dünyada Van*, Sayı:17, 1999.
"Van Gölünün Doğusunda Bir Akşamüstü Şiir", *Milli Kültür*, 59, Aralık 1987.
"Aşistan", *Dünyada Van*, Sayı:19, 1999.
"Horhorda Semaver Çayı", *Dünyada Van*, Sayı:18, 1999.
Van İl Yıllığı 1967, basım yeri ve yılı belirtilmemiş.
Van Kültüğü, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yayınları, Van 1992.
"Van Geceleri", *Vanlıların Sesi*, Sayı:4, Şubat 1994.